

Рис. 5. Прогнози видобутку газу в Україні

Висновки. Досліджено перспективи розвитку нафтогазового комплексу шляхом впровадження інновацій та нових технологій. Враховуючи стратегічне значення нафтогазової галузі для господарства держави, проблеми ресурсозалежності України, вирішення цих завдань є невідкладним. Для досягнення позитивного результату в цій сфері потрібно вирішити важливі завдання. Серед них – закріплення на законодавчому рівні стимулювання інноваційних процесів та пошук джерел їх фінансування.

У майбутньому нафтогазова галузь повинна стати однією з галузей з надзвичайно високим ступенем концентрації капіталу й виробництва. Необхідною умовою стратегічного інноваційного прориву в ПЕК України є побудова відповідного механізму його реалізації, який формується на довгострокових прогнозах соціально-економічного та інноваційно-технічного розвитку, довгостроковій інноваційній політиці й енергетичній стратегії. У разі створення сприятливого інвестиційного клімату в країні, Україна у період до 2030 р. за рахунок енергозбереження та збільшення видобутку традиційних і нетрадиційних ресурсів здатна досягнути рівня повного самозабезпечення власним газом.

Література

1. Офіційний сайт Міністерства енергетики та вугільної промисловості України. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://mre.kmu.gov.ua/minugol/>
2. Загороднюк П. Природний газ в Україні. Традиційні джерела / П. Загороднюк. – 2012. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://ua-energy.org/upload/files/Pavlo_Zagorodniuk_Presentation_Ua.pdf
3. Офіційний сайт НАК "Нафтогаз України". [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.naftogaz.com/>
4. Мельник О.В. Пріоритети та перспективи розвитку паливно-енергетичного комплексу України у взаємодії з суміжними галузями : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. техн. наук / О.В. Мельник. – К., 2006. – 20 с.
5. Розвиток газового сектору України у контексті євроінтеграції : аналітична доповідь // Національна безпека і оборона. – К. : Вид-во Центру Разумкова, 2014. – 42 с. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://www.razumkov.org.ua/upload/1392734130_file.pdf

Червинская О.С., Грыцик А.А. Состояние и перспективы развития предприятий нефтегазового комплекса

Проведен анализ современного состояния нефтегазового комплекса Украины и определены перспективы его развития. Рассмотрены основные проблемы, препятствующие стабильному развитию предприятий нефтегазовой отрасли и пути их решения, предложены основные пути внедрения инноваций на нефтегазодобывающих предприятиях Украины и возможности их реформирования, проанализирована возможность добычи на территории Украины нетрадиционных ресурсов, в частности сжиженного газа.

Ключевые слова: нефтегазовый комплекс, добыча газа, инновации, инвестиции, сланцевый газ, энергетическая безопасность.

Chervinska O.S., Hrytsyk A.Ya. The State and Prospects of the Development of Enterprises of Oil and Gas Complex of Ukraine

The analysis of the modern state of Ukrainian oil and gas complex is done and the prospects of its development are determined. The main problems that prevent the stable development of enterprises of oil and gas industry and the ways of their solving are examined. The main ways of the introduction of some innovations at the enterprises of oil and gas production in Ukraine and the possibilities of their reformation are offered. The possibility of production of untraditional resources, for example dripping gas, on the territory of Ukraine is analysed.

Keywords: oil and gas complex, gas production, innovations, investments, slate gas, power safety.

УДК 336.221

Доц. О.С. Червінська, канд. екон. наук; студ. О.В. Коваль – НУ "Львівська політехніка"

АНАЛІЗ ПОДАТКОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЙОГО ОПТИМІЗАЦІЇ

Розглянуто сутність поняття "податкового навантаження", наведено формули для визначення цього показника як на мікро-, так і на макрорівні. Проведено розрахунок загального рівня податкового навантаження та його значення в розрізі окремих податків. Також наведено оцінку ефективності податкової системи України, порівняно з іншими країнами за даними Світового банку. Запропоновано заходи щодо оптимізації податкового навантаження для стимулювання підприємницької діяльності та розвитку національної економіки.

Ключові слова: податкове навантаження, податки, податкова політика, система оподаткування, оцінка податкового навантаження, оптимізація податкового навантаження.

Актуальність проблеми та її зв'язок з важливими науково-практичними завданнями. В умовах ринкових відносин саме податкова система значно впливає на стабільність фінансового стану суб'єктів господарювання. Сукупність усіх податкових платежів на рівні підприємства, галузі, регіону та країни загалом встановлює рівень податкового навантаження, який визначає і формує умови фінансово-економічного розвитку держави. Сьогодні податкова система України не стимулює розвиток економіки, а навпаки, внаслідок надмірного податкового навантаження, відсутності стабільного законодавства зростає тінізація економіки та знижується рівень економічного розвитку країни. З огляду на те, податкову політику необхідно побудувати так, щоб, з одного боку, забезпечити виконання фіскальної функції податків, а з іншого – стимулювати активність підприємницької діяльності, зростання внутрішніх та зовнішніх інвестицій в економіку, підвищення конкурентоспроможності національних підприємств на світовому ринку [8]. Досягнути ці дві цілі на сьогодні є досить складно, що пояснюється наслідками фінансової кризи 2008-2009 рр. та політичною нестабільністю у країні.

Отже, однією з найактуальніших є проблема надмірного податкового навантаження та визначення оптимального рівня оподаткування, який забезпечу-

вав би стабільні та достатні надходження у Державний бюджет України, а також не ліквідував би стимулів до активізації підприємницької діяльності та розвитку національної економіки загалом.

Аналіз останніх наукових досліджень з досліджуваної проблеми та визначення невирішених питань. Багато вчених, таких як: Е. Селігман, К. Брауер, П. Гензель, П. Мікеладзе, А. Соколов, К. Шмельов, досліджували питання податкового навантаження та його вплив на економічну активність суб'єктів господарювання. Теоретичні основи сучасних наукових підходів до визначення оцінки важкості податкового навантаження в Україні, причин та наслідків його нерівномірного розподілу між суб'єктами господарювання закладені в роботах вітчизняних економістів: В. Андрущенко, В. Вишневецького, І. Луніної, А. Соколовської, В. Федосова, Л. Шаблістої та ін. Проте спеціальних досліджень з питань податкового навантаження в Україні, незважаючи на дискусійний характер багатьох аспектів цієї проблеми, дуже мало.

Мета роботи: визначити податкове навантаження суб'єктів господарювання, надати рекомендації щодо його оптимізації та створити сприятливі умови для розвитку національної економіки та залучення інвестицій.

Виклад основного матеріалу. Одним із найвагоміших важелів втручання держави в соціально-економічні процеси є податки. Вони відіграють важливу роль в економічному розвитку країни, оскільки є основним джерелом доходної частини її бюджету.

Податкова система України характеризується недосконалістю, нестабільністю податкового законодавства та надмірним податковим навантаженням, що призводить до збитковості або тінізації діяльності підприємств. Експерти, які займаються оцінкою інвестиційного клімату в Україні, вважають, що він є несприятливим, оскільки оподаткування реального сектору економіки надто обтяжливе. Воно пригнічує процеси економічного відтворення, а підприємство може працювати рентабельно тільки за умов приховування своїх доходів від оподаткування. Проте в Україні понад 10 років головним завданням реформування податкової системи є зниження податкового навантаження на економіку. Його виконання забезпечується на основі зниження податкових ставок і на основі змін у механізмі обчислення і сплати податків [5, с. 78].

Податкове навантаження є наслідком податкової політики держави, якісною характеристикою будь-якої системи оподаткування та реалізується на таких чотирьох рівнях:

- 1) перший – податковий тиск безпосередньо податкових важелів;
- 2) другий – податковий тиск всієї сукупності податків;
- 3) третій – використання механізму пільг платниками, надання пільгових кредитів, дотацій, при цьому податковий тиск переміщується з одних платників податків на інших;
- 4) четвертий – використання податкової техніки, при якій посилюється податковий тиск на платника податку (наприклад, авансовані платежі, які передбачають сплату податку платником до моменту отримання результатів його господарської діяльності) [3, с. 328].

Чи існують в Україні передумови для ефективного вирішення проблеми зниження податкового навантаження і якими шляхами це можна здійснити? На

мікрорівні під податковим навантаженням розуміють загальну кількість усіх податків, зборів та інших обов'язкових платежів у вартісному вираженні, які суб'єкт господарювання повинен сплатити до бюджетів усіх рівнів згідно з чинним податковим законодавством [4]. Існують різні підходи до визначення рівня податкового навантаження на підприємства.

Згідно з "Методичними рекомендаціями щодо складання плану-графіка проведення документальних планових перевірок суб'єкта господарювання", розрахунок рівня податкового навантаження відбувається на основі визначення двох видів податку – податку на прибуток та податку на додану вартість.

Податкове навантаження з податку на прибуток визначається за такою формулою [1]:

$$ПН_{ПнП}\% = \frac{ПнП}{Д} 100\%, \quad (1)$$

де: $ПН_{ПнП}$ – податкове навантаження з податку на прибуток, %; $ПнП$ – податок на прибуток, тис. грн; $Д$ – доходи підприємства з усіх видів діяльності, тис. грн.

Податкове навантаження з податку на додану вартість визначається таким чином [1]:

$$ПН_{ПДВ}\% = \frac{ПДВ}{ОП} 100\%, \quad (2)$$

де: $ПН_{ПДВ}$ – податкове навантаження з податку на додану вартість, %; $ПДВ$ – податок на додану вартість, тис. грн; $ОП$ – обсяги постачання (без податку на додану вартість), тис. грн.

Проте розрахунок цих показників не враховує податкове навантаження загалом, оскільки береться до уваги тільки два види податків. Інші податкові платежі займають значну частку в загальній сукупності податкових платежів. Зокрема необхідно враховувати єдиний соціальний внесок, що включається у витрати підприємства і змінюється в межах 36,3-49,7 % нарахувань на фонд оплати праці. Для визначення такого показника можна застосовувати таку формулу [4]:

$$ПН\% = \frac{ПП}{ДВ} 100\%, \quad (3)$$

де: $ПП$ – сума податкових платежів, тис. грн; $ДВ$ – додана вартість, тис. грн.

Цей показник показує, яка частина створеної підприємством доданої вартості припадає на сплату податків та використовується для підрахунку податкового тиску на конкретне підприємство або галузь.

У макроекономічному масштабі податкове навантаження відображає ефективність податкової політики, тобто кількісно вимірює сукупний вплив податкових платежів на джерела їхньої сплати. У міжнародній практиці цей показник визначається як відношення фактичних податкових надходжень у зведеному бюджеті держави до обсягу валового внутрішнього продукту [2].

За цим методом визначено рівень податкового навантаження в Україні. Результати розрахунку наведено в табл. 1. Чіткої тенденції немає щодо зростання чи зменшення рівня податкового навантаження в Україні за аналізований пе-

ріод. Протягом 2008-2010 рр. рівень загального податкового навантаження знижувався від 34,66 % до 32,32 %, у 2011-2012 рр. він почав зростати, а у 2013 р. тенденція знов змінилась на протилежну. Отже, протягом шести останніх років податкове навантаження зросло на 2,69 % за рахунок бюджетного податкового навантаження – на 1,92 %, а за рахунок податкового навантаження на працю – на 0,77 %.

Табл. 1. Результати розрахунку рівня податкового навантаження в Україні протягом 2008-2013 рр. [6]

Показники	Роки					
	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Податкові надходження до Зведеного бюджету України, млрд грн	227,165	208,073	234,448	334,692	387,731	376,578
Податок з доходів фізичних осіб	45,896	43,268	51,029	60,224	68,092	72,151
Податок на прибуток підприємств	47,857	42,831	40,359	55,097	55,793	54,994
Податок на додану вартість	92,083	84,559	86,316	130,094	138,827	128,269
ВВП, млрд грн	948,1	913,3	1 094,6	1 314	1 408,9	1 454,9
Рівень бюджетного податкового навантаження, %	23,96	22,78	21,42	25,47	27,52	25,88
Зокрема з податку на доходи фізичних осіб, %	4,84	4,74	4,66	4,58	4,83	4,96
З податку на прибуток підприємств, %	5,05	4,69	3,69	4,19	3,96	3,78
З податку на додану вартість, %	9,71	9,26	7,89	9,90	9,85	8,82
Власні доходи пенсійного фонду, млрд грн	101,4	103,1	119,30	139,2	158,00	166,86
Податкове навантаження на працю, %	10,7	11,29	10,90	10,59	11,21	11,47
Рівень загального податкового навантаження, %	34,66	34,07	32,32	36,06	38,73	37,35

Динаміку зміни рівня податкового навантаження подано на рис. 1.

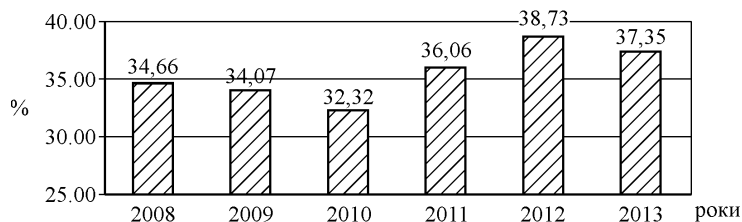

Рис. 1. Динаміка зміни рівня загального податкового навантаження в Україні протягом 2008-2013 рр.

Як видно з рис. 1, податкове навантаження на вітчизняну економіку не зменшилось з прийняттям Податкового кодексу, а навпаки – зросло на 2,69 %.

За оцінками PricewaterhouseCoopers, Україна належить до десяти країн з найскладнішими податковими системами. Податкове навантаження на економіку в Україні залишилося на рівні 44 %, тоді як у країнах Центральної та Східної Європи (ЦСЕ), які входять до ЄС, – 30 %. Гінізація економіки, за офіційними оцінками Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, сягає 35 %, за

експертними оцінками – 45 %. За підрахунками консалтингової компанії Boston Consulting Group, українські підприємства щороку недоплачують у бюджет 25 млрд дол. США. Майже 20 % прибутку приховується від сплати податків.

Водночас за кількістю податків Україна посідає 91-ше місце в рейтингу серед 185 країн світу, обстежуваних щорічно Світовим банком, за податковим навантаженням – 154-те, а за витратами часу на адміністрування податку – 171-ше місце. Загалом серед груп країн, своїх сусідів – ЄС, ЦСЕ та СНД – Україна має найнижчі показники ефективності податкової системи та ВВП на одну особу [7]. Ці дані представлені в табл. 2.

Табл. 2. Оцінка ефективності податкової системи України, порівняно з країнами ЄС, ЦСЕ та СНД у 2013 р. (чим менша оцінка – тим краще)

Показник	ЄС	ЦСЕ	СНД	Україна
ВВП на одну особу, тис. дол. США	32,8	9,1	9,4	3,9
Загальна оцінка	61	99	110	165
Оцінка за кількістю податків	41	78	86	91
Оцінка за податковим навантаженням	104	94	117	154
Оцінка за затратами часу на адміністрування	71	115	108	171

Очевидно, що 165 місце свідчить про значний податковий тиск на національну економіку. Для більшої об'єктивності також порівняно показники податкової ефективності України з країнами, які мають аналогічний рівень ВВП на одну особу за паритетом купівельної спроможності (ПКС). До цієї групи країн із параметрами ВВП на особу 3-6 тис. дол. разом із Україною входять 35 країн із 185 обстежуваних Світовим банком. У цій групі дуже мало європейських країн, переважно це країни Центральної та Південної Америки, Південно-Східної Азії та Північної Африки. Навіть серед цих країн податкове навантаження в Україні значно вище за середнє по групі, зокрема: а) за всіма податками – у 1,5 рази; б) за ПДВ і податком на прибуток – в 1,3 рази; в) за податком на працю – майже в 4 рази. При цьому витрати часу на адміністрування податків в Україні майже вдвічі перевищують середні по групі.

Рис. 2. Показники ефективності податкової системи України та групи країн з аналогічним рівнем ВВП на особу – в межах 3-6 тис. дол. США

Досить тісний зв'язок існує між показником податкового навантаження та внутрішнім валовим продуктом. У країнах, які перебувають у першій поло-

вині рейтингу Світового банку та мають вищу оцінку ефективності податкової системи, середній рівень ВВП на одну особу становить 29,2 тис. дол. США. У другій половині країн, з нижчою оцінкою ефективності податкової системи, середній рівень ВВП на особу становить менш як 5,3 тис. дол. США. Середня оцінка ефективності податкової системи за рейтингом у другій половині країн гірша втричі, а ВВП на особу – у шість разів [7].

Отже, податкова система України недосконала і має проблеми, які потребують негайного вирішення. Стягування податків в Україні є достатньо високим і гальмує розвиток економіки, а це створює загрозу для економічної безпеки держави. Важливим завданням є оптимізація податкового навантаження на підприємстві. Необхідно віднайти рівновагу між тягарем і вигодами оподаткування, між примусом і свідомим вибором сплати податків та зборів, тобто забезпечити баланс потреб і можливостей держави і громадян, публічними і приватними інтересами. Для цього необхідне:

1. Зменшення податкового навантаження на суб'єкти оподаткування завдяки поступовому зниженню податкових ставок та розширенню баз їх оподаткування. Зростання надходжень до бюджету має здійснюватись за рахунок збільшення платників податків та розширення податкової бази.
2. Збільшення податкової бази доцільно проводити із значної кількості ефективних податків.
3. Покращення системи податкового адміністрування податків та зборів, забезпечення її прозорості.
4. Помірне зниження і рівномірність розподілу податкового навантаження між платниками залежно від виду діяльності.
5. Вдосконалення систем податкового контролю, які запобігали б ухиленню платниками сплати податкових платежів.
6. Зменшення та ефективне використання податкових пільг, які дуже часто лобіюють інтереси зацікавлених осіб. Зниження загальної кількості податкових пільг сприятиме формуванню справедливої податкової системи.
7. Створення умов для активізації інвестиційних та інноваційних процесів у пріоритетних галузях економіки. Збільшення кількості інвестицій у господарську діяльність підприємств розширить масштаби їх діяльності та доходи суб'єктів господарювання. Зростання доходів призведе до збільшення ВВП і зменшення податкового навантаження.

Ці заходи допоможуть вивести з "тіні" значну частину економіки, зменшать кількість правопорушень податкового законодавства та поживлять підприємницьку діяльність, тобто будуть створювати сприятливі умови для економічного розвитку країни та добробуту її населення.

Висновки. Аналіз останніх досліджень та публікацій, дані Світового банку свідчать про високий рівень податкового навантаження в Україні. Це призводить до значної тінізації економіки, ухилення від сплати податків та зборів, стримування розвитку національної економіки, а також погіршення інвестиційного клімату країни. Вихід є із цієї ситуації. Податкове навантаження має оптимально знизитись як для платників податків, так і для держави. Недоотримання надходжень до бюджетів можна компенсувати за рахунок збільшення

кількості платників, розширення бази оподаткування та отримання коштів від податку на нерухомість.

Зниження податкового навантаження на платника звільнить фінансові ресурси, які він зможе використати у виробничих процесах, забезпечить збільшення інвестиційних коштів та підвищить ділову активність підприємства, що сприятиме зростанню обсягів податкових надходжень до бюджетів. Крім цього, оптимізація податкового навантаження сприятиме зростанню реальних доходів населення, заощаджень домогосподарств, платоспроможного попиту населення, що призведе до економічного зростання в країні.

Література

1. Наказ ДПС України "Про затвердження Методичних рекомендацій щодо складання плану-графіка проведення документальних планових перевірок суб'єктів господарювання" від 27.06.2012 р., № 553. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.profiwins.com.ua>.
2. Бойко А.А. Податкове навантаження як критерій ефективності податкової політики / А.А. Бойко // Збірник студентських наукових праць. – Одеса. – 2013. – № 2. – С. 334-341.
3. Іванов Ю.Б. Сучасне оподаткування: мотиваційний аспект : монографія / Ю.Б. Іванов, О.Л. Єськов. – Харків : Вид-во "ІНЖЕК", 2007. – 328 с.
4. Новосельська Л.І. Методи оцінювання рівня податкового навантаження на підприємства / Л.І. Новосельська // Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.-техн. праць. – Сер.: Економіка планування та управління в галузях. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2013. – Вип. 23.7. – С. 239-244.
5. Опарін В.М. Аналіз переміщення тягаря акцизів в умовах податкової системи України / В.М. Опарін, А.В. Іванченко. – 2007. – № 7. – С. 77-87.
6. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.minfin.gov.ua>.
7. Податкова реформа – виклик для України. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.bnwes.info>.
8. Соколовська А. Теоретичні засади визначення податкового навантаження та рівня оподаткування економіки / А. Соколовська // Економіка України : політико-економічний журнал. – 2006. – № 7. – С. 4-12.

Червинская О.С., Коваль О.В. Оптимизация налоговой нагрузки в Украине

Рассмотрена сущность понятия "налоговой нагрузки", приведены формулы для определения этого показателя как на микро-, так и на макроуровне. Проведен расчет общего уровня налоговой нагрузки и его значение в разрезе отдельных налогов. Также приведена оценка эффективности налоговой системы Украины по сравнению с другими странами по данным Всемирного банка. Предложены меры по оптимизации налоговой нагрузки для стимулирования предпринимательской деятельности и развития национальной экономики.

Ключевые слова: налоговая нагрузка, налоги, налоговая политика, система налогообложения, оценка налоговой нагрузки, оптимизация налоговой нагрузки.

Chervinska O.S., Koval O.V. The Optimization of Tax Burden in Ukraine

The essence of the tax burden concept is revealed. The formulas for the determination of the rate at the micro and the macro levels are offered. The calculation of the overall tax burden in the context of individual taxes is made. The evaluation of the efficiency of Ukraine's tax system in comparison to other countries according to statistics of the World Bank is provided. Some measures to optimize the tax burden in order to stimulate entrepreneurship and national economic development are proposed.

Key words: tax burden, taxes, tax policy, tax system, assessment of tax burden, optimizing the tax burden.